

Abraham Hans
DE VLAAMSE BOSKEREL

XXX. DE HONGERWINTER 1845-1846

't Was nog maar het begin van de ellende. De wind blies zekere morgen uit een andere hoek, uit het Noord-Oosten. Hij vaagde alle zwakke wolken weg uit het luchtruim, droogde plassen en modder, versteef de wegen, berijmde het schrale gras van weiden en bermen. Hij voerde plots de winter aan.

Het werd een strenge winter.

Er was nu hongersnood in het vlakke land tussen zee en Schelde. In de streek tussen Torhout, Roeselare, Ieper en Kortrijk zwierven benden wanhopige lieden langs de naakte wegen. Ze waren haveloos en mager. Ze bedelden in de dorpen en op de hoeven om een homp brood. Of ze zochten naar bevroren rapen, dolven waar ze vermoedden dat een gestorven rund of varken begraven was. Ze lagen op de loer om andere sukkelaars een korst, een aardappel of een peen te ontroven.

Nooit sinds mensengeheugenis was Vlaanderen zo zwaar geteisterd geworden. Bijna zestienduizend Westvlamingen verlieten in 1846 hun geboortestreek. In dorpen als Lichtervelde, Kortemark en Staden was het sterftecijfer driemaal groter dan het geboortecijfer. De steden sloten de poorten van het octrooi en wierven gewapende wachten aan, stokslagers genoemd, om de stroom van de uitgehongerde landlopers en bedelaars afkomstig van het platteland tegen te houden. De «garde civique» of gewapende burgerwacht stond bestendig op post. De gendarmerie in de dorpen was dikwijls niet meer bij machte om plundering van bakkerswinkels of voedselvoorraden tegen te houden. In sommige gehuchten leefde de bevolking uitsluitend van landloperij, houtsprokkel en velddiefstallen.

Kinderen werden uitgezonden op bedeltocht en wanneer de buit 's avonds te gering was werden ze door hun ouders geslagen. Jonge meisjes werden aangespoord tot prostitutie. Een tijd opgesloten worden in de gevangenis of in de landloperskolonie van Hoogstraten of Merksplas in de Kempen betekende voor een tijd gevoed worden op kosten van de staat en verlost zijn van miserie.

Langs de wegen vielen mensen dood van ontbering. In sommige dorpen vond men in die dagen geen dragers meer voor de doden. Men

ontmoette vrouwen die hun gestorven man of kind van de buitengehuchten op een kruiwagen naar het dorp voerden. Om tijd te winnen begroef men meerdere doden in dezelfde kuil.

De nood was onvoorstelbaar groot.

In Kamer en Senaat vonden langdurige en hartstochtelijke debatten plaats. Volksvertegenwoordiger d'Elhougne uit Gent besloot zijn pleidooi om steun en tussenkomst met de oproep: « Het wordt tijd dat de Belgische regering aan Vlaanderen wat anders aanbiedt dan crisis en hongersnood. » Maar hulp en liefdadigheid kwamen slechts zeer traag op gang. Al drong koning Leopold I hierop aan en gaf hij zelf het voorbeeld.

Intussen zagen vele welgestelde Walen met voorname zelfvoldaanheid op de uitgehongerde Vlamingen uit de hoogte neer. Volksvertegenwoordiger Sigart uit het arrondissement Bergen (Mons) verklaarde in het parlement: « Zijn de Vlaamse mensen nu van een minderwaardiger soort dan sommige Afrikaanse stammen of de Amerikaanse Indianen? » Hij ontstemde hierdoor ten zeerste de gekozenen uit de Vlaamse arrondissementen, maar daar bleef het bij...

Janssoone was als een dief uit zijn huis geslopen. Hij hoorde zijn vrouw nog vreselijk hoesten en mompelde:

— Seffens ben ik terug. Ik moet nu gaan. Zijn bevende hand droeg een emmer.

Haastig ging hij over de bevroren akkers, over het ijs van sloten en grachten, door het woud, dat in zijn winterpracht heerlijk mooi prijkte, als een vloek tegen de omringende ellende. In de dreef die naar het kasteel leidde gingen veel dorpelingen, allen met een kan, een pot of een emmer.

De ijzige wind blies door hun schamele kleding. Men zweeg, doch altijd maar door klonk een vreselijk gehoest, dat bij sommigen de borst scheen te scheuren. 't Was als een optocht van uitgemergelde dompelaars, van schimmen die niet meer tot deze wereld behoorden.

Op het eerste plein bleven ze staan en geduldig wachtten ze tot twee weldoorvoede, dik geklede knechten een zware ketel aansleurden. De baron was milddadig en liet soep uitdelen, warme, dampende soep, die een machtige invloed had op deze ellendige troep. Want men verdrong elkaar, twistte, vloekte, vocht schier, om toch maar vooraan te geraken, tot een van de knechten luid riep... in gebroken Nederlands, al was deze taal de zijne:

— Un peu de manieren, hé. Of ik smijt la marmite omver. Ce sont comme des bêtes! zei hij dan tot zijn gezel. Inderdaad de hongersnood had van voortreffelijke mensen verwilderde en soms beestachtige lieden gemaakt.

De pannen, de potten en de emmers werden gevuld en ze snelden heen, als vreesden ze, dat de heer baron van Boschdale hun de buit nog zou terugnemen. Janssoone kwam het laatst. De emmer trilde in zijn hand.

— Houd hem in uw pattes! schreeuwde de knecht. Tiens, c'est toi, Janssoone. Kan de zoon niets meer zenden, où est l'Americain?

De vader zei niets, verstond misschien ook niets, want 't was of zijn hoofd bersten ging, zo klopte het daarbinnen.

— Allez, trek voort, moet ge nog meer hebben! snauwde de harteloze kerel.

De oude boer verwijderde zich. Als een dief sloop hij voort langs hagen en kanten.

Nooit had hij om die aalmoes willen gaan. Hij schaamde zich ze te moeten aanvaarden van hem, die zijn zoon liet gevangen nemen. Maar zijn vrouw had honger, al kloeg ze niet. Dokter Vermeire was zelf ziek, neergeveld door vermoeienis en afmatting en de oude geneesheer was arm geworden door het lenigen van zoveel nood.

Janssoone kwam thuis en hoorde zijn echtgenote weer hoesten.

— 't Zal haar goed doen, mompelde hij. Vrouwtje, nu moet ge wat eten, zei hij stamelend.

— Soep? vroeg ze, zich half oprichtend.

Vreemd staarde ze hem aan.

— Vanwaar? vroeg ze dan. Van ginder?

— Och ik kon het niet laten gaan. 't Was voor u.

— Arme man, ja, ge zijt braaf. Maar ik heb geen honger, eet ze zelf.

— Ik heb ook geen honger.

— Neen, ik wil ze niet, een aalmoes van hem, neen.

— En ik ook niet! Ik zal ze terug dragen.

— Ja, draag ze terug, dat hij het weet! Ge zijt braaf, maar het is van hem. Ik kan niet, ik denk aan mijn brave jongen.

En de vrouw viel neer in een nieuwe, benauwde hoestbui.

De volgende dag stierf ze, en haar laatste woorden waren de namen van haar kinderen, die voor de ouders zwoegden ginds over de oceaan.

Vermeire had hun geschreven over de grote nood, toen hij zelf niet meer helpen kon. De dag na de begrafenis kwam er geld toegezonden.

Wat moet de jonge Janssoone de handen gewrongen hebben, toen hij het doodsnieuws van zijn moeder las.

bewerking © 1982-2018, Jan MARCHAU

ABRAHAM HANS

DE VLAAMSE BOSKEREL

volksroman bewerkt door Jan Marchau

bewerking © 1982-2018, Jan MARCHAU

HELIOS N.V.
ANTWERPEN / AMSTERDAM